

DELS SENTMENAT ALS SANTCLIMENT: LES VENDES DE LA CASA DE BADALONA (1277-1280)

CARLES DÍAZ MARTÍ

La casa de Badalona és un dels punts de més interès del centre històric de la nostra ciutat, al barri conegut actualment com Dalt de la Vila. La seva rellevància històrica resta fora de tot dubte, ja que era la residència dels senyors feudals més destacats de la població, de la qual depenien nombrosos badalonins.

També coneguda com a Torre Vella, aquesta edificació, avui seu d'un col·legi, al costat de l'església de Santa Maria, és potser l'element que més recorda el passat medieval i modern de la nostra ciutat. El portal renaixentista, les arcades lobulades de la façana, els escuts heràldics i d'altres elements ens evoquen un passat de moltes centúries, les que van de l'alta edat mitjana fins a l'inici de l'edat contemporània, amb unes estructures socials, polítiques i econòmiques molt diferents de les actuals, en les quals els senyors d'aquesta torre desenvolupaven un paper protagonista. En aquest sentit, és molt significatiu el que sabem de la casa de Badalona a l'edat moderna: unes fosses l'encerclaven, disposava d'una torre de

defensa de planta circular que comunicava, mitjançant un pont llevadís, amb la zona residencial, i tenia un perímetre — limitat pels carrers de la Costa, Fluvià i l'església de Santa Maria— molt superior a l'actual,¹ avui ocupat per un bon nombre d'edificacions contemporànies.

Després d'una primera referència de la casa de Badalona proporcionada per Josep Maria Cuyàs i Tolosa, de l'any 1094,² que considerem mal datada,³ les següents notícies relacionen la casa de Badalona, i també la jurisdicció del terme, amb la família dels Montcada i els Sentmenat. Segons una hipòtesi que es basa en l'acta de consagració de l'església de Santa Maria (1112), els Sentmenat eren els descendents d'uns feudataris dels Montcada, els Arnall, que actuaven en representació d'aquests a la vila.⁴ La primera menció de la denominació *casa de Badalona* té lloc, tanmateix, en la venda que Gastó VII de Montcada, vescomte de Bearn, féu del domini alodial a Pere de Sentmenat, ja al 1260.⁵ L'any 1277 la propietat passà a mans de Guillem Durfort, que quatre anys més

tard la vengué a Pere de Santcliment. El llinatge dels Santcliment, procedent de la capital veïna, va tenir la senyoria de Badalona durant segles. Fins i tot després de maridar-se

La plaça de Barberà. L'església de Santa Maria amb la façana inacabada i, a la dreta, la torre de defensa de la Torre Vella. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa.

Elionor Beneta de Santcliment amb Ferrer de Gualbes, els descendents mantingueren el cognom Santcliment per disposició testamentària (1560). L'any 1600, però, l'heretat passà a mans de Bernat Galceran de Pinós, per la qual cosa els senyors de Badalona foren del llinatge de Pinós.⁶ El 1702 aquests senyors reberen el títol de marquesos de Barberà, pel qual són més coneguts a Badalona, ja que el seu nom figura en una plaça i un passatge del barri antic de la ciutat.⁷

Ens centrem, en aquest treball, en les transmissions patrimonials de la casa de Badalona que van tenir lloc al tercer quart del segle XIII. Només en el període de quasi quatre anys, els que s'escolen entre gener de 1277 i desembre de 1280, van tenir lloc dues vendes, de manera que la casa passà dels Sentmenat als Santcliment, amb el curt intermedi de Guillem Durfort.

Portal d'entrada de la Torre Vella, d'estil renaixentista, i accés a l'antic fossar a mitjan segle XX. Museu de Badalona. Arxiu d'imatges. Fons i fotògraf: Josep Cortinas Suñol.

Els Sentmenat

Hem parlat de l'aparició dels Sentmenat, Pere i Guillem, en l'acta de consagració de l'església de Santa Maria a l'inici del segle XII. Des d'aleshores fins que adquireixen la plena propietat de la casa de Badalona el 1260, tenen un paper destacat a la població, com ho posen de manifest les notícies que han pervingut.

El 1112 Pere de Sentmenat hagué de renunciar a les seves pretensions a la sagrera de Badalona.⁸ El 25 de març de 1215, un altre Pere de Sentmenat estableix a Guillem Gotmar un mas que l'establient posseeix per la canònica de Barcelona, així com una feixa de terra amb arbres.⁹ Tenint en compte que el mas es troba en el lloc anomenat Pomar, ens trobem molt probablement amb l'inici d'aquest llinatge en el castell de Gotmar.¹⁰ De 1238 daten tres notícies que ens assabenten dels alous dels Sentmenat a la parròquia de Badalona: Arsenda de Mar, Berenguera de Mar i Berenguer de March reconeixen cadascun tenir un mas sota domini de Pere de Sentmenat.¹¹ Poc després, Pere de Sentmenat estableix el mas Çarriba a Berenguer Joan (1259),¹² i el 1265 consta que Agnès, que havia estat muller de Pere de Sentmenat, estableix una peça de terra a Pere de Labariga.¹³

Aquest darrer document permet establir amb seguretat la identificació dels Sentmenat que apareixen a la documentació badalonina amb els castlans del castell de Sentmenat, feu - dataris dels Montcada. Agnès correspon, sense dubte, a Agnès de Ribes. Nogensmenys, tres dels seus marmessors testamentaris, Ramon, Arnau i Guillem, són d'aquest llinatge, tal com es desprèn del document d'establiment anteriorment mencionat. Podem, aleshores, valer-nos de l'arbre genealògic

dels Sentmenat,¹⁴ castlans i senyors de Sentmenat, com a referència dels diferents membres del llinatge que actuaren durant aquells anys a Badalona:

Pere (I) († v 1170) - Ermessenda
Pere (II) († d 1213) - Elisenda o Ermessenda
Pere (III) († v 1230) - Elisenda de Fortea
Pere (IV) († v 1261) - Agnès de Ribes
Pere (V) († v 1326/1328) - Saurina de Torrelles

És patent, en resum, que els Sentmenat, en una època globalment de prosperitat econòmica,¹⁵ van fer rendibles les seves possessions a Badalona mitjançant els establiments emfitèutics, augmentant, en conseqüència, la seva riquesa per l'aportació de censos i altres prestacions. Aquest domini sobre el territori i els seus pobladors es va completar amb l'adquisició, per part de Pere IV de Sentmenat, de la casa o torre de Badalona (1260), que aportava més terres, masos, alous i homes al seu patrimoni.

Dels Sentmenat als Santcliment

El que sabíem fins ara de la venda que Pere de Sentmenat — de fet, Pere V— efectuà de la casa de Badalona procedeix d'un resum d'un pergami de l'Arxiu Barberà que va ser transcrit per l'historiador badaloní Josep Maria Cuyàs: «Don Pedro de Sentmenat vende a D. Guillermo Dufort en puro, libre y franco alodio su casa fortaleza de Badalona con todos sus mansos, honores y posesiones, cultas o hiermas, árboles de toda especie, prados, pastos, bosques, garrigas, hombres y mujeres y demás derechos de dicha casa situada en Santa María de Badalona, junto con todo lo demás que debe cobrar

en dicha parroquia, censos, laudemios, emolumentos, etc., del modo que él y su padre lo habían poseído, por el precio de 22.000 sueldos barceloneses. Fue hecha a 15 de las calendas de febrero del año 1277 en poder de Pedro Marc, notario de Barcelona». ¹⁶

Escut heràldic de la família Santcliment a la façana de migdia, plaça de Font i Cussó. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges.

La consulta d'una còpia d'aquest document (doc. 1 de l'apèndix documental) aporta un conjunt de dades que enriqueixen la simple compravenda amb un seguit de circumstàncies prou interessants. ¹⁷ En primer lloc, ens assabentem que Pere de Sentmenat és un jove de 17 anys que actua amb el consentiment i voluntat del seu oncle i tutor Ramon de Ribes («de consilio, nichilominus, auctoritate, assensu et voluntate Raymundi de Rippis, avunculi mei, et tutori michi datis in testamento dicti patris mei»). És evident que Ramon de Ribes era germà de la seva mare Agnès, morta ja des del 1269.

La causa que provoca la venda de la casa, amb tot el que comporta («cum fortitudine eius domus, et cum mansis et omnibus aliis honoribus et possessionibus suis, cultis et heremis, in montibus et planis, per omnia loca, et cum olivariis et aliis arboribus diversorum generum, et cum pratis, pascuis, silvis, garrigiis, venationibus et devesiis, et cum hominibus et feminis, et cum introitibus et exitibus suis, et cum terminis, pertinentiis et aliis iuribus universis predicta domus»), més tot el que posseeix a Badalona (rèdits, censos, lluïsmes, joves, intesties, eixorquies, etc.), és la urgència en el pagament de deutes i la impossibilitat de fer-hi front amb béns mobles.

En primer lloc, es deuen 800 morabatins a Arnau d'Artesa en concepte del dot de Blanca, germana de Pere de Sentmenat. ¹⁸ Aquest deute gravava la pròpia casa de Badalona. 900 morabatins més s'havien de satisfer a Elisenda, muller de Tomàs de Vernet, a causa del seu casament i per altres drets que Elisenda tenia sobre els béns del difunt Guillem de Ribes, oncle de Pere de Sentmenat, del qual era hereu. A aquesta quantitat se n'havien d'afegir d'altres, la suma de les quals no s'especifica, que procedien de l'heretat de l'esmentat Guillem de Ribes.

A banda dels oncles materns —Ramon és tutor i Guillem el designa hereu— també intervenen altres membres de la família Ribes: els germans Ramon i Arnau de Ribes avalen la venda de Pere de Sentmenat (doc. 2), o sigui, es comprometen a respondre econòmicament dels perjudicis que tercers puguin causar judicialment al comprador, Guillem Durfort, per la compra efectuada, sempre i quan la causa i el litigi no siguin instigats pel propi comprador. Cap dada permet realitzar la hipòtesi de si el tutor i oncle Ramon de Ribes i el garant Ramon de Ribes són la mateixa persona, o sigui, si els garants eren oncles o bé cosins de Pere de Sentmenat.

Per tant, davant la necessitat de subvenir a despeses familiars inexcusables, el jove Pere (V) de Sentmenat es veié obligat a desprendre's d'alguna possessió. L'elecció recaigué en tot el que tenia a Badalona —potser el fet que el dot de la germana Blanca estigués garantit per la casa de Badalona en fou determinant—, de manera que el llinatge es desvinculà completament de la història de la vila. Tanmateix, conservaran la senyoria de Sentmenat durant molts segles i constituïran un llinatge de l'alta noblesa catalana.¹⁹

Entren en escena, a continuació, els Durfort i, amb ells, la influència del patriciat urbà a Badalona, que es veurà consolidat amb els Santcliment, llinatge procedent també de la capital catalana. A tall d'exemple, és prou significatiu que un carrer de Barcelona, actualment Abaixadors, tingués com a nom Durfort fins al segle XV. Aquesta família va participar activament en la política municipal i gaudia d'un gran prestigi. El comprador de la casa de Badalona el 1277, Guillem Durfort, va participar en les Corts en qualitat de síndic de la ciutat, de la qual va assolir el càrrec de con-

seller en cap el 1291.²⁰ També fou ambaixador del rei Jaume II.²¹

Una de les activitats dels Durfort era l'adquisició de propietats, tant rústiques com urbanes. Ha quedat constància d'una intervenció a Badalona, l'any 1231, quan Guillem Pons i la seva muller vengueren a Berenguer Durfort un alou a Canyet.²² Guillem Durfort va veure rendible la compra de tot el que Pere de Sentmenat tenia a la parròquia de Santa Maria de Badalona i hi va invertir 22.000 sous barcelonins. El curt període com a senyor de Badalona li va reportar, tanmateix, un benefici de 1.000 sous, la qual cosa comporta un augment del preu superior al 4,5% en gairebé quatre anys. No es pot descartar que Guillem Durfort augmentés el patrimoni de la casa de Badalona durant aquest període de temps, però és evident que aquesta revalorització indica la consideració econòmica creixent d'una propietat d'aquestes característiques.

Com s'ha dit, Pere de Santcliment realitzà la compra de tot el que Guillem Durfort posseïa a la parròquia de Santa Maria de Badalona, el 18 de desembre de 1280 (doc. 3). Pere de Santcliment és qualificat en el document de compravenda com a escriptor reial. És indubtable que es tracta del que fou escrivà major de l'infant Pere (1268-1276) i, en el moment de la compra, ja en el regnat de Pere el Gran, cap de l'escrivania. Aquesta responsabilitat, que va exercir fins al 1286, comportava l'assistència als consells reials, la custòdia dels segells i registres, i l'examen i control dels notaris, entre d'altres funcions.²³ Pere de Santcliment era, per tant, un important funcionari i conseller. Des d'aquesta posició d'estret col·laborador del monarca va poder enriquir-se notablement, tal com es posa de manifest en les diferents compres realitzades

durant aquell període: les rendes de la batllia de la ciutat de València (1277), la torre de Bell-lloc a Sant Andreu de Palomar (1278) i la casa de Badalona (1280).²⁴

Un cop deixada l'escrivania reial, Pere de Santcliment apareix com a ciutadà barceloní i ben aviat formarà part de les institucions de govern de la ciutat. Continua la inversió de la seva riquesa en l'adquisició de rendes reials alienades (Barcelona, les Franqueses del Vallès i Cardedeu), delmes (Sant Andreu de Palomar)²⁵ i propietats (mas de la Murta).²⁶ A més, consolidà els seus dominis amb nous establiments, tal com s'ha comprovat a Sant Andreu de Palomar. A la seva mort, ocorreguda el 1303, deixà un extens patrimoni als seus hereus, tal com ho evidencia l'inventari redactat a l'efecte.²⁷

L'objecte econòmic: la casa de Badalona

Ja hem vist anteriorment com Pere V de Sentmenat venia a Guillem Durfort no tan sols la casa de Badalona amb tot el que comportava, sinó també la resta de propietats i drets que posseïa al terme parroquial badaloní. En el document, però, no s'especificava en què consistien aquestes propietats, sinó que se'n feia una referència genèrica. Ben diferent és la situació en el document de compravenda entre Guillem Durfort i Pere de Santcliment, en què s'especifiquen individualment tots els béns. Pel seu indubtable interès, s'ha transcrit completament el contingut d'una còpia en paper d'aquest document (doc. 3).²⁸

Tal com ja se sabia per la bibliografia, el preu de la transacció fou de 23.000 sous barcelonins. L'escriptura fou presa pel notari barceloní Pere Marc. Al final del document ens assabentem que l'objecte econòmic de la venda estava hipotecat a causa del dot

de Guillerma, muller de Guillem Durfort. A conseqüència d'aquest fet, Guillerma renuncià a aquest dret i confirmà la venda del seu marit. Uns dies després, el 27 de desembre, Guillem Durfort es comprometé a sortir en defensa de Pere de Santcliment si el bisbe de Barcelona o l'església de Badalona movien una demanda sobre la compravenda efectuada.²⁹

La primera propietat que apareix en el document és la pròpia casa de Badalona, en la qual s'inclou la fortalesa, diferents cases i construccions, dos colomars, dos horts amb trilles, oliveres, arbres de diferent tipologia, vinyes, així com altres honors, conreats o erms, que són «ad propriam culturam» de l'esmentada casa.

A continuació, sis masos, el domini útil dels quals correspon a Jaume Soler, Pere Ferrer, Andreu de Mar,³⁰ Bernat Casals, Berenguer Amat i Berenguera de Santmartí.³¹ S'hi inclouen no tan sols la propietat alodial dels masos, sinó també tots els honors i possessions, així com els homes i dones que hi habiten. Malauradament, la localització d'aquests masos no és possible mitjançant la documentació, que res en diu. Tampoc no podem acudir a l'ajut de la bibliografia, ja que de molt pocs masos se'n coneixen els propietaris en èpoques tan reculades com el tercer quart del segle XIII.³² És de suposar també que alguns, si no tots, ja deuen haver desaparegut.

Tot seguit s'enumeren els propietaris útils d'un conjunt de cases i honors, que són Arnau de Far, Guillem de Pont, Bernat Badaló o Badalona, Miró de Serra, Berenguer de Rexach, Pere de Talamanca, Ramon de Closes, Guillem de Coma, Sibil·la de Talamanca, Bernat d'Arenys, Bartomeu Tarragó i Bartomeu de Vinyoles. En tractar-se de cases, el més proba-

ble és que estiguin situades al nucli principal de la vila, la Sagrera, a redós del temple parroquial i la pròpia casa de Badalona. Alguns dels cognoms són ja coneguts com a habitants de la Badalona medieval.³³

A continuació es fa un incís prou important, ja que dels anteriors propietaris es diu que «habent et tenent per me et sub dominio et alodio meo, pro quibus sunt homines mei». Es tracta, per tant, d'homes propis del senyor, i que, en conseqüència, tenien la llibertat restringida per un conjunt de drets senyorials coneguts com a mals usos, la finalitat dels quals era assegurar que el mas seria habitat i les terres, treballades. Així, el senyor en rebria els corresponents censos, de forma que quedava garantida la rendibilitat de l'establiment emfitèutic.³⁴ D'aquí l'interès del senyor, tal com es posà de manifest quan el mateix any 1280 Pere de Santcliment feia aclarir si Jaume Garrell era un home propi del rei o seu. Aquest fou un motiu de tensió important, tal com es posà de manifest a final del segle XIV, en què els Santcliment i els seus homes pledejaren sobre aquesta qüestió.³⁵

Després apareixen el mas de Guillem Joan i els honors de Simó de na Fina, Bernat de Coma, Ramon Dalmau, Bernat Gotmar, Guillem de Montcerdà, Berenguer Carbó, Berenguer de Montoliver, Jaume Arbert, Arnau de Torredadal, Bernat de Plana, Pere Pelleter, Ramon de Girona, Pere d'Arcers, Pere de Vallromanes i Oller Badaló o Badalona. Totes aquestes propietats tenen en comú que pertanyen al domini de la casa de Badalona. Creiem que Guillem Joan no és home propi per raó del seu mas, ja que en cas contrari, hauria d'haver estat inclòs amb els sis masos anteriors, els propietaris útils dels quals sí que són homes propis.³⁶

Tot seguit s'inclouen a la compravenda uns drets que són donats per costum al senyor de Badalona per part de Bernat de Garriga, Guillem Bofill, la senyora na Viedora, Bernat Nadal, Pere de Reixac, Bernat Mataró, Pere Pelegrí, Guillem de Mates, Bernat d'Alcacarra, Bernat Rubí, Ramon d'Arenys, Bernat de Mates, Berenguer de Vilar, Pere Carcerenya i altres no especificats. Els drets inclouen joves («iuvis»), formatges («caseis»), censos («censis»), jornals («jornalibus») i altres de difícil identificació («fexuriis paleere»)³⁷. En tot cas, no hi ha dubte que ens trobem davant de drets pel domini alodial d'unes propietats com a resultat del seu establiment emfitèutic. De fet, per l'inventari de 1303 se sap que Pere de Santcliment rebia anualment 427 sous i 8 diners, 7 quateres i 3 quartans d'ordi, 3 quarteres i 3 quartans d'espelta, 15 parells

Vista general del carrer del Temple, amb l'església de Santa Maria i la Torre Vella al fons.. A *Barcelona a la vista, àlbum de fotografias*, [190?]

i mig de capons, 5 diners per gallines, 17 feixes de palla, 17 formatges, 17 quaternes d'ous, 22 joves i 12 jornals, així com censos parciaris de les collites de blat, vi, horta i fruits per part dels seus emfiteutes.³⁸

De forma explícita s'inclou un dret del senyor que ens informa de les activitats pesqueres dels habitants badalonins en aquella època: la facultat de rebre una certa quantitat de peixos que haguessin estat pescats des del riu Besòs —s'entén que es refereix a la desembocadura— fins al lloc anomenat Roca de Xeix. Aquest topònim se situa a l'actual municipi del Masnou.³⁹

Fins aquí tota l'enumeració de les persones que depenien, d'una forma o una altra, de la casa de Badalona i del seu pos-

La Torre Vella vista des del campanar de Santa Maria, al primer quart del segle XX. A la imatge observem les dimensions de la torre de defensa. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs Tolosa.

essor, Guillem Durfort, i que eren objecte també de la venda realitzada. Podem, doncs, resseguir els cognoms d'una part dels habitants de la Badalona medieval, alguns dels quals són ben coneguts a la bibliografia.⁴⁰

Per acabar de completar tot allò que és objecte de la venda, s'enumeren de forma genèrica un conjunt de béns i drets que pertanyen al senyor de Badalona. Apareixen, doncs, tots els honors i predis de la casa, els prats, les pastures, els boscos, les garrigues, les deveses, els estanys, les muntanyes, les fonts, les aigües i els aqüeductes. Com a serveis a percebre s'especifiquen els censos, els agrers, les tragines (treball de sembradura realitzada en un dia amb un bou), els serveis i els emprius. Finalment, els mals usos aplicats als homes de remença, que són les redempcions dels homes i les dones, o sigui, la quantitat de diners que s'havia de pagar per desvincular-se del mas; les intesties o impost a pagar quan el tinent d'un mas mor intestat; les eixorquies, que consistien en un pagament quan el propietari del mas no tenia descendència pel fet de ser estèril; o les cugucies, que s'aplicaven en cas d'adulteri.⁴¹ S'esmenten, en darrer lloc, quatre drets més («laxacionibus, placitis, firmamentis, proventibus»). Per no deixar-se res, s'explicita que queda inclòs tot allò que Guillem Durfort va comprar a Pere de Sentmenat («omnia supradicta spectant ad me racione empcionis quam inde feci a Petro de Sancto Minato, filio quondam Petri de Santo Minato»).

Tot aquest conjunt va passar de Guillem Durfort a Pere de Santcliment. El mateix dia, a més, Guillem Durfort va donar a Pere de Santcliment unes cases que posseïa a la sagrera de Badalona, els noms i ocupants de les quals desconeixem.⁴² Cal tenir ben present que en cap cas no s'inclou la jurisdicció

del terme, sinó que en tot moment la venda se circumscriu al domini alodial d'una extensa propietat. La jurisdicció o facultat de jutjar sembla que en aquell moment estava en poder de la canònica de Barcelona.⁴³

Ben aviat Pere de Santcliment, que ja tenia experiència prèvia en d'altres senyories, començà una actuació de tipus econòmic amb l'objectiu de fer rendible al màxim la seva inversió. A les rendes i serveis aconseguits amb la compra inicial, ben aviat s'hi afegirien nous establiments emfitèutics, com el que féu a Bernat Lledó d'una peça de terra per construir-hi cases, a la Sagrera (1286), o el d'unes cases a Bernat Coma, també a la Sagrera (1296).⁴⁴ D'aquesta forma va anar creixent la senyoria, una de les bases de la privilegiada situació econòmica dels Santcliment.

Conclusions

L'anàlisi de tres documents sobre les compravendes de la casa de Badalona entre 1277 i 1280 ha permès obtenir una visió més completa i aprofundida tant dels actors d'aquestes transaccions econòmiques (Pere de Sentmenat, Guillem Durfort i Pere de Santcliment) com de l'objecte econòmic traspassat, o sigui, la pròpia casa de Badalona. Sabíem les dades principals perquè els historiadors badalonins n'havien consultat els documents. Ara se n'ha pot extreure més informació.

A banda de les especials circumstàncies que conduïren a la venda de la casa de Badalona per part de Pere de Sentmenat, obligat per inexcusables deures familiars, les dades més valuoses han estat aportades pel conjunt d'habitants badalonins

que quedaren inclosos en la venda realitzada per Guillem Durfort el 18 de desembre de 1280 (doc. 3). L'enumeració exhaustiva dels drets del senyor de Badalona ha permès constatar que ja aleshores alguns habitants eren considerats propis, amb tot el que això comportava quant a prestacions.

L'ús intensiu dels registres que, disponibles per mitjà de les eines telemàtiques, la Biblioteca de Catalunya ha posat a disposició dels investigadors —127 documents sobre Badalona—, procedents de l'Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, ha permès ampliar i enriquir el treball. Ens lamentem, però, que no es puguin consultar, encara, els documents originals que tant aportarien al coneixement del nostre passat, com ha quedat palès amb els tres documents que formen la base del nostre estudi. Ens haurem de conformar amb la troballa d'altra documentació que possibiliti avançar en la història de la Badalona medieval.

Apèndix documental⁴⁵

1

1277 gener 18.

Pere de Sentmenat, fill de Pere de Sentmenat, de 17 anys, apremiat per deutes, actuant amb el consens del seu tutor i oncle Ramon de Ribes, ven a Guillem Durfort la casa de Badalona i totes les possessions, censos i altres drets que té a la parròquia de Badalona per un preu de 22.000 sous barcelonins.

A. *No localitzat*

B*. AHCB, *Patrimonial*, X-1. Còpia no autenticada.

a. *Regest*: Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Història de Badalona*, vol. 4, Badalona: Arts Gràfiques Duran, 1975, p. 88 (a partir d'un document de l'Arxiu del marquès de Barberà).

2

1277 febrer 1.

Els germans Ramon i Arnau de Ribes es constitueixen en garants de Guillem de Durfort en la compra que aquest ha realitzat a Pere de Sentmenat de tot el que li pertany a la parròquia de Badalona.

A.* AHCB, *Patrimonial*, X-1. Original. Pergamí, 325x241 mm. Al verso: «Plech senyor de Badalona»; «Badalona, cal. 1 n°; «387»; «1277»; «Badalona N° 6».

Sit omnibus notum quod nos, Raimundus de Rippis et Arnaldus de Rippis, fratres, uterque nostrum pro toto, ad preces Petri de Sancto Minato et pro ipso constituimus nos fideiussores vobis, Guillermo Durfortis, et vestris pro cautione venditionis quam dictus Petrus de Sancto Minato fecit vobis et vestris perpetuo per francum alodium de domo sua de Bitulona et omnibus tenedonibus, pertinentiis et iuribus suis et de omnibus etiam hiis que dictus Petrus de Sancto Minato habebat in parrochia de Bitulona, sicut in carta confecta de vendicione predictorum continetur.

Ita, videlicet, quod promittimus vobis, uterque nostrum pro toto, quod si forsan aliqua vel alique persone moverent vobis vel vestris aliquam questionem vel demandam in hiis que dictus Petrus de Sancto Minato vobis vendidit, vel in aliqua parte eorum, et de iure per sententiam aliquid obtinerent a vobis vel vestris, nos restituemus vobis et vestris intus civitatem Barchinone, cum dicto Petro de Sancto Minato et sine eo, totum id quod a vobis de iure et per sententiam obtentum fuerit et omnes expensas quas in ipsa causa vel causis in quibus aliquid a vobis de iure et per sententiam obtentum fuerit, oporteret vos vel vestrorum facere vel sustinere aliquo modo, sive vos ducatis ipsas causas sive Petrus de Sancto Minato eas ducat, sicut vobis promisit et iuravit, et credatur vobis et vestris super predictis expensis plano et simplici verbo vestro, absque placito sacramento et testibus, et absque aliquo alio genere probationum.

Vos, vero, teneamini ducere et tractare ipsam causam sive causas vestris sumptibus, nisi Petrus de Sancto Minato, predictus, sicut vobis promisit et iuravit, eas per se et sumptibus suis duceret, et si in causa sive causis quod vobis moverentur non evinceretur de iure et per sententiam aliquid de hiis que dictus Petrus de Sancto Minato vobis vendidit, non teneamur ad restitutionem expensarum que fierent in ipsa causa sive causis. Pro predictis, autem, omnibus a nobis vobis promissis complendis et attedendis, obligamus vobis et vestris, uterque nostrum pro toto, omnia bona nostra, mobilia et immobilia, tam habita quam habenda, in quibus magis et melius acapere volueritis sine vestro dampno. Ne vero alter nostrum pro altero in hiis que dicta sunt excusari valeat vel differri.

Renunciamus quantum ad hec ex certa sciencia epistole divi Adriani et beneficio dividendarum accionum, et legi dicenti quod prius conveniatur principalis quam ¹¹ fideiussor, et privilegio fori nostri et omni alii iuri, racioni et consuetudini contra hec repugnantibus, supponens nos omnia bona nostra quantum ad hec predicta privilegio vicarii Barchinone. Ita quod ipse vicarius possit nos et bona nostra ¹² compellere ad tenendum et complendum vobis omnia supradicta.

Nos, enim, prorogamus in nos ex certa sciencia iurisdictionem ipsius vicarii. Et ad maiorem securitatem, iuramus vobis per Deum et eius III^{or} evangelia, manibus nostris corporaliter tacta, predicta omnia et singula attendere et complere et non contravenire in aliquo ¹ iure, causa vel racione. Excipimus, tamen, a predicta generali obligatione quam vobis fecimus de bonis nostris leudas et alios honores quas et quos habemus ¹⁴ in Barchinona. Ita, quod non intelligantur in predicta obligatione a nobis vobis facta, set exceptis predictis leudis et honoribus, omnia alia bona nostra, tam habita quam habenda, sint vobis obligata pro predictis omnibus a nobis vobis promissis, sine tamen ¹⁵ vobis, dicto Guillermo Durfortis, et vestris perpetuo salvo in omnibus et per omnia omnes promissiones, obligationes et iuramenta que et quas Petrus de Sancto Minato vobis fecit pro predicta vendicione ab eo vobis facta, sicut in instrumento inde confecto ¹⁶ tinetur.

Actum est hoc pridie kalendas febroarii, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo septimo.

S+num Raimundi de Rippis. S+num Arnaldi de Rippis, predictorum, qui hec laudamus, firmamus et iuramus.

¹⁷ Testes huius rei sunt Petrus de Nogaria, canonicus Barchinone, Arnaldus de Monte Serrato et Nicholaus de Parella, notarii Barchinone.

¹⁸ Sig+num Petri Marci, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit et clausit, die et anno quo supra.

1. aliquo *repetit*.

3

1280 desembre 18.

Guillerm Durfort ven a Pere de Santcliment, escriptor del rei, la seva casa de Badalona, juntament amb els masos, cases, honors, homes i dones, censos, joves, jornals i altres drets que li pertanyen per l'esmentada casa per un preu de 23.000 sous barcelonins.

A. *No localitzat*

B*.AHCB, *Patrimonial*, X-1. Còpia en paper no autenticada, possiblement del segle XV.

a. *Regest*: Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Història de Badalona*, vol. 4, Badalona: Arts Gràfiques Duran, 1975, p. 89 (a partir d'un document de l'Arxiu del marquès de Barberà).

In Dei nomine. Sit omnibus manifestum quod ego, Guillermus Durfortis, bono animo et spontanea voluntate et ex certa scientia vendo per me et omnes heredes et succes-

sores meos vobis, Petro de Sancto Clemente, scriptori domini regis, et vestris et cui sive quibus velitis perpetuo per proprium et liberum et franchum alodium domum meam de Bitulona, cum fortitudine eiusdem domus, et cum domibus ibi constructis, et cum duobus columbariis, et duobus ortis cum trileis ibi plantatis, et olivariis et aliis arboribus diversorum generum que ibi sunt, et pertinenciis et iuribus suis, et cum omnibus vineis et honoribus sive prediis, cultis et heremis, que dicta domus habet et tenet ad propriam culturam, et cum manso quem Jacobus de Sole-rio, et cum manso quem Petrus Ferrarii, et cum manso quem Andreas de Mari, et cum manso quem Bernardus de Casalibus; et cum manso quem Berengarius Amati, cum manso quem Berengaria de Sancto Martino habent et tenent per me, cum omnibus honoribus, possessionibus et iuribus ipsorum mansorum, et cum hominibus et feminis eorum; et cum domibus et honoribus quas et quos Arnaldus de Faro, Guillelmus de Ponte, Bernardus Bituloni, Mironus de Serris, Berengarius de Raxacho, Petrus de Talamanca, Raymundus de Crosis, Guillerma de Cumba, Sibia de Talamanca, Bernardus de Areis, Bartholomeus Tarragó et Bertholomeus de Vineolis habent et tenent per me et sub dominio et alodio meo, pro quibus sunt homines mei; et cum manso etiam quem Guillelmus Johannis habet et tenet per me, cum honoribus et pertinenciis ipsius mansi; et cum omnibus honoribus quos Simon de na Fina, Bernardus de Cumba, Raymundus Dalmacii, Bernardus Gomar, Guillelmus de Monte Cerdano, Berengarius Carboni, Berengarius de Monte Oliver, Jacobus Arberti, Arnaldus de Turrebadal, Bernardus de Plana, Petrus Pelliparii, Raymundus de Gerunda, Petrus de Arceriis, Petrus de Vallibus Romanis, [±2]lis et Ollarius Bituloni habent et tenent [per] me, que

sunt de tenedonibus et pertinenciis dicte domus; et cum omnibus iuviis, faxuriis paleere, caseis, censibus, jornalibus et aliis quem Bernardus de Garriga, Guillelmus Bufilii, et que[dam] mulier, nomine na Viedora, et Bernardus Natalis et Petrus de Rexacho, Bernardus Matheroni, et Petrus Pelegrini, Guillelmus de Matis, Bernardus de Alcacarra, Bernardus Rubei, Raymundus¹ de Areyns, Bernardus de Matis, Berengarius de Vilario, Petrus de Carcerenya vel ali[i] michi donat et dare consueverit ratione dicte domus; et cum iure etiam quod accipio et debeo acciper[e] ratione predicte domus in quibusdam piscibus que capiuntur a flumine Bisocii usque ad locum vocatum Rocha Xeix, et cum omnibus aliis honoribus sive prediis predicte domus, et cum pratis, pastuis, silvis, garrigiis, devesiis, stagnis, montibus et montaneis, fontibus, aquis et aqueductibus, terminis, pertinenciis et aliis iuribus universis ad dictam domum meam de Bitulona et ad me, ratione eiusdem, [spec]tantibus et spectare debentibus quomodo tam in terra quam in mari; et cum omnibus censibus, agrariis, truginis, serviiciis, adempriviis, redempcionibus hominum et mulierum, intestiis, [ex]orquiis, cuguciis, laxacionibus, placitis, firmamentis, proventibus et aliis iuribus universis [que] de iure, usu et consuetudine habeo et accipio, et habere et accipere debeo in predicta domo de Bitulona et mansi, honoribus, pertinenciis et iuribus eiusdem et in hominibus et feminis et [±2]mpaneriis ipsius domus, et alias etiam hominibus et feminis cuiuscumque sint, ratione predicte domus [±4] omnia supradicta spectant ad me ratione empcionis quam inde feci a Petro de S[ancto Minato], filio quondam Petri de Sancto Minato, et aliis modis. Est, autem, predicta domum in parrochia Sancte Marie de Bitulona, barchinonensis diocesis.

Hanc autem vendicionem facio vobis, [dicto Petro] de Sancto Clemente, et vestris et quibus velitis perpetuo de predictis omnibus et singulis per proprium, liberum [et] franchum alodium pure, libere et absolute et sine omni condicione et retencione. Et sicut melius dici et intelligi potest ad vestrum vestrorumque salvamentum et bonum intellectum extraho hec omnia et singula supradicta que vobis vendo de iure, dominio et posse mei et meorum, et eadem omnia et singula in vestrum vestroque ius, dominium et posse mito et transfero irrevocabiliter, inducendo vos de predicta domo, cum omnibus pertinentiis et iuribus suis, in possessione pleno iure et iurem vestram propriam ad habendum et tenendum, omneque tempore [in sana] pace possidendum et ad omnem vestram vestrorumque voluntatem inde libere faciendam per proprium, liberum et franchum alodium, sine contradiccione et impedimento mei et meorum et alterius cuiuscumque persone.

Et ex causa vendicionis, cedo vobis et vestris omnia loca, iura, voces et acciones reales et personales, mixtas, utiles et directas, ordinarias et extraordinarias, et alias quascumque michi aliquo modo competentes et competituras in predictis omnibus et singulis que vobis vendo, et contra dictum Petrum de Sancto Minato, qui predicta michi vendidit, et contra quascumque alias personas et bona eorum racione predictorum que vobis vendo. Quibus locis, iuribus, vocibus et actionibus meis possitis vos et vestri agere uti et experiri in iudicio et extra, et dictam empcionem vestram deffendere et tueri contra quascumque personas quem ad modum ego possem, ante huiusmodi vendicionem et cessionem et etiam postea quandocumque in suo casu.

Ego, enim, constituo vos in hiis omnibus verum dominum et legitimum procuratorem in rem vestram propriam, ad faciendum inde vestre libitum voluntatis. Preterea, dico et mando, cum testimonio huius publici instrumenti, omnibus hominibus et feminis meis predicte domus, et aliis etiam hominibus et feminis qui tenent honores de pertinentiis dicte domus, et aliis etiam hominibus et feminis qui tenentur michi ad prestacionem dictorum jornalium, iuvarum et caseorum vel aliarum rerum racione predicte domus quod de omnibus iuribus que michi dare et solvere tenentur et respondeant et satisfaciant, vobis et vestris de quibus volueritis in omnibus et vos et vestri possitis ipsos et bona eorum ad hec compellere, sicut ego facere possem ante huiusmodi vendicionem. Ego, enim, absolvo vos ab omni fidelitate et homagio quibus sint michi obligati.

Pro hac autem vendicione habui et recepti a vobis viginti tria mille solidos bone monete barchinonensis perpetue de terno, de quibus viginti tribus millibus solidis confiteor et me a vobis bene fore pactatum et contentum ad meam voluntatem. Et ideo, renuncio excepcioni non numerate peccunie. Renuncio etiam quantum ad hec legi que subvenit deceptis ultra dimidiam iusti precii, et omni alii iuri, racioni et consuetudini contra hec repugnantibus. Dando et remitendo² vobis et vestris gratis et ex certa sciencia siquid hec que vobis vendo plus valent vel possunt valere precio supradicto. Insuper convenio et promitto vobis per me et omnes heredes et successores meos quod salvabo vobis et vestris perpetuo totam istam vendicionem contra omnes personas, et vobis ac vestris semper de firma et legali eviccione teneri promitto ad questionem vero sive questiones sique vobis vel vestris mote fuerint aliquo tempore.

In predictis que vobis vendo in toto scilicet vel in parte incontinenti ad monicionem vestri vel vestrorum recepta promito pro vobis et vestris satisfacere et respondere cuilibet querelanti vel querelantibus et in principio questionis vel questionum suscipiam in me honus earum et agam et ducam ipsam questionem vel questiones vel meis propriis sumptibus a principio usque ad finem vel vos aut vestri si volueritis possitis ipsam questionem vel questiones agere et ducere per vos ipsos et hec sit in eleccione vestri et vestrorum. Ego, enim, remito vobis et vestris ex pacto necessitatem denunciacion[um]. Et si vos vel vestri elegeritis tractare et ducere predictam questionem vel questiones per vos [±2]s, promitto vobis et vestris restituere et solvere omnes expensas circa litem vel lites f[ac]tas [±2] quitquid et quantum a vobis vel vestris evictum fuerit, cum omni dampno et interesse qu[o]d ind[e] vos vel vestros oportuerit facere vel modo aliquo sustinere, sive obtineatis in causa vel causis sive subcumbatis, et credatur vobis et vestris super predictis missionibus et dampnis plano et simplici verbo vestro nullo alio genere probationis exacto. Pro predictis aut omnibus et singulis complendis et attendendis, obligo vobis et vestris omnia bona mea mobilia et immobilia, tam habita quam habenda.

Ad hec, ego, Guillerma, uxor dicti Guillermi Durfortis, non coacta ab aliquo nec circumventa, set bono animo et spontanea voluntate, ex certa scientia, laudo, approbo et confirmo vobis, dicto Petro de Sancto Clemente, et vestris et quibus velitis perpetuo vendicionem quam dictus Guillermus Durfortis, maritus meus, vobis fecit de predicta domo de Bitulona cum omnibus mansis, honoribus, terminis et pertinenciis et iuribus suis, et obligacionem quam vobis fecit de omnibus

[b]onis suis pro eviccione ipsius vendicionis et predictis omnibus et singulis consencio, prout hec melius et plenius supra continetur et sicut melius dici potest et intelligi ad vestrum vestroque salvamentum et bonum intellectum sic quod de predictis omnibus a vobis emptis possitis vestram in omnibus facere libere voluntatem per franchum alodium sine contradiccione mei et meorum et [u]llius persone.

Ego, enim, quantum ad predictam vendicionem et quantum ad obligacionem quam dictus maritus meus vobis fecit de bonis suis pro eviccione ipsius vendicionis renuncio ex certa s[ciencia] iuri ypothecarum mearum quod racione dotis mee et sponsalicii vel alio quolibet modo michi competit et competere potest in predictis omnibus a vobis em[p]tis et in aliis bonis dicti mari[ti] mei et omni alii iuri, racioni et consuetudini contra hec repugnantibus. Et ad maiorem securitatem promitto et iuro vobis per Deum et eius sancta quatuor evangelia, manibus meis corporaliter tacta, quod numquam contra predicta vel aliqua de predictis veniam per me vel per interposit[am] personam aliquo iure, causa vel racione.

Actum est hoc quintodecimo kalendas ianuarii anno D[omini] millesimo ducentesimo octuagesimo.

S+num Guillerme, predicte, que predicta omnia laudo, firmo et iuro.

Testes huius rei sunt Romeus Durfortis, frater dicti Guillermi, Simon de Pelegano, Guillermus de Serra, Guillermus de Prunariis, Romeus Orey[±1]s et Petrus de Letone.

Signum Guillermi Durfortis, qui predicta laudo et firmo.

Sig+num mei, Petri Marci, notarii publici Barchinone, que hec scripsit et clausit die et anno quo supra.

1. Raymundus, *al ms.* Maymundus. — 2. remitendo, *al ms.* remictendo.

Notes

1. M Dolors NIETO I SABATER, «Edat moderna. Segles XVI-XVIII», a Joan VILLARROYA I FONT (dir.), *Història de Badalon.* Badalona: Museu de Badalona, 1999, p. 82-83.

2. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Història de Badalona*, vol. 4, Badalona: Arts Gràfiques Duran, 1975, p. 85-86.

3. El notari que escriptura el document, Pere Marc o Pere Març, apareix en documentació de final del segle XIII i principi del XIV, tal com es desprèn dels aproximadament 80 pergamins regestats de l'Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt que es poden consultar a la web de la Biblioteca de Catalunya (www.bcn.cat). D'altra banda, no hi ha cap menció a la casa de Badalona en el corpus documental català més important del segle XI (Josep BAUCCELLS I REIG, Àngel FÀBREGA I GRAU, Manuel RIU I RIU, Josep HERNANDO I DELGADO, Carme BATLLE I GALLART, *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI.* Barcelona: Fundació Noguera, 2006, 5 vols.). Tenint en compte que en el document Pere de Santcliment és el propietari de la casa de Badalona, ha de ser, com a mínim, del tercer quart del segle XIII.

4. Joan ROSÀS I REVERTÉ, «Edat mitjana. Segles VIII-XV», a Joan VILLARROYA I FONT (dir.), *Op. cit.*, p. 67.

5. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 87.

6. *Ibid*, p. 96.

7. Margarida ABRAS, Montserrat CARRERAS, M. Dolors NIETO, *Tots els carrers de Badalona.* Badalona: Museu de Badalona, 2003, p. 82.

8. Víctor FARÍAS, Ramon MARTÍ, Aymar CATAFAU, *Les sagreres a la Catalunya medieval.* Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2007, p. 71.

9. Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 3-1-16 (A-6). Com en la resta de casos en què se citin documents d'aquest arxiu, només se n'ha consultat el regest, disponible a la web de la Biblioteca de Catalunya, ja que el fons documental no està obert al públic.

10. Ens avancem gairebé un segle i mig a la primera menció dels Gotmar en el castell homònim, si no tenim en compte la hipòtesi, altament dubtosa, de la vinculació del bisbe Gotmar de Girona (segle X) amb el barri de Pomar (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 78-80).

11. En el cas d'Arsenda de Mar (Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 3-1-17 (A-6)); per Berenguera de Mar (Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 3-2-03 (D-4)); i per Berenguer de March (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 128, sense referència documental).

12. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 128.

13. Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 3-1-04 (A-6). El regest és el següent: «Arnau de Tries, Ramon de Ribes, Arnau

de Ribes, Guillem de Ribes i Guillem de Vallvidrera, marmessors del testament d'Agnès, vídua de Pere de Sentmenat, estableixen en emfiteusi a Pere de Labariga, una peça de terra situada a Badalona, que ja li havia estat establerta per Agnès el 30 de novembre de 1265, sota un cens anual de 5 sous»

14. Dades preses de l'arbre genealògic de *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1979, vol. 21, p. 61.

15. Carme BATLLE I GALLART, *Conèixer la història de Catalunya*, vol. 2 (*Del segle XIII al XV*). Barcelona: Editorial Vicens-Vives, 1990, p. 36.

16. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 88. Ens inclinem a pensar que es tracta d'un resum del contingut del pergami que es devia trobar al verso i no un regest de l'autor. Cal assenyalar que l'autor dóna un altre resum, menys complet, procedent d'alguna altra còpia del mateix document.

17. Per la seva extensió, no s'ha transcrit tot el document a l'apèndix documental i només se'n dóna un regest. Les dades que segueixen procedeixen d'aquest document, per la qual cosa no se n'indicarà la procedència.

18. Blanca apareix com a germana de Pere (V) de Sentmenat en el quadre genealògic del llinatge esmentat a la nota 14 .. Ben coherent és, per tant, el consentiment que Blanca donà a favor de Guillem Durfort per la venda de la casa de Badalona (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 89).

19. Pere MOLAS I RIBALTA, *L'alta noblesa catalana a l'edat moderna*. Vic: Eumo Editorial, 2004, p. 111-117.

20. Carme BATLLE I GALLART, «La casa i els béns de Bernat Durfort, ciutadà de Barcelona a la fi del segle XIII», *Acta Historica et archaeologica mediaevalia*, 9 (1988), p. 9.

21. *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 9, p. 313.

22. Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 3-1-15 (A-6).

23. Maria Milagros CÁRCEL ORTÍ, «Pere de Santcliment, notario mayor de Pedro III el Grande», *XI Congresso di Storia della Corona d'Aragonia*. Palermo: Accademia di Scienze Lettere Arti, 1983, vol. 2, p. 303-310.

24. Joan J. BUSQUETA I RIU, *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu de Palomar als segles XIII-XIV*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1991, p. 193-196.

25. *Ibid*, p. 197-199.

26. Joaquim FONT I CUSSÓ, *62 articles*. Badalona: Museu de Badalona, 1980, p. 153. De fet, quan Bonanat Descoll adquireix la casa de la Murta, en depenen ja un conjunt de masos, entre els quals el mas Canyet, antiga casa de Sant Martí de Poià (Carles DÍAZ I MARTÍ, *Bertran Nicolau, fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, Badalona: Museu de Badalona, 2006, p. 129). Aquests masos devien haver estat comprats per Pere de Santcliment o els seus hereus. Segons Joan J. BUSQUETA I RIU, *Op. cit.*, p. 208, depenien de la

casa de la Murta quatre masos de Badalona, sis d'Alella i un de Tiana l'any 1303.

27. Joan J. BUSQUETA I RIU, *Op. cit.*, p. 198-209.

28. Novament hem de referir-nos a la consulta que Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 88-89, féu de pergamins i altres tipologies documentals a l'arxiu del marquès de Barberà, bé que només n'extragué el verso o petits resums (vegeu nota 16). El més extens és el següent: «Venda feta per Guillem Durfort a favor de Pere de Santcliment, escrivà del senyor rei, de la casa de Badalona, amb la seva fortalesa, dos colomers i altres cases contigües, terres, honors i possessions d'aquella i de tots els censos agraris, pasturatges, herbes, aigües i altres qualssevol drets i servituds que com a senyor de la casa de Badalona té tant amb els homes i dones de la susdita parròquia com en els masos, honors i possessions d'aquella, la qual venda fou feta pel preu de 23.000 sous barcelonesos. Rebuda en poder de Pere Martí, notari públic de Barcelona, a 15 de les calendes de gener de 1280».

29. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 88.

30. Consta que el 1290 la seva muller, Berenguera, donà a la seva filla, Ramona, els drets que li corresponien respecte al mas de Mar per raó del seu dot. S'especifica que el mas és tingut per Pere de Santcliment (Arxiu del Castell de Vilassar, 3-1-28 (A-6)).

31. En l'inventari efectuat a la mort de Pere de Santcliment (1303), consten 6 masos que, segons l'autor, estaven

emplaçats als honors de la casa de Badalona. En dona el nom de cinc, quatre dels quals coincideixen amb els aportats a la compravenda de 1280: masos de Jaume Soler, de Pere Ferrer, d'en Casals, d'en Amat i d'en Babot (Joan J. BUSQUETA I RIU, *Op. cit.*, p. 207).

32. L'única excepció és la referència al mas Amat, que tal vegada seria el mateix que Berenguer Amat tenia per Pere de Santcliment el 1280. El mas no ha arribat als nostres dies (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, vol. 5, Barcelona: Arts Gràfiques Duran, 1979, p. 111-112).

33. A tall d'exemple, sense pretendre ser exhaustius, consta que l'any 1298 el ciutadà barceloní Guillem Dalmau definí a Bernat de Reixac, fill del difunt Berenguer de Reixac, de Badalona, i a altres habitants de la sagrera de Badalona, els drets que tenia sobre unes cases (Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 3-1-41 (A-6)). D'altres casos es poden trobar, sense referència documental, a l'obra de Josep Maria Cuyàs ja citada.

34. Recollim aquí les conclusions del magnífic treball sobre els remences de l'Almoïna del Pa de Girona (Rosa LLUCH I BRAMON, *Els remences. La senyoria de l'Almoïna de Girona als segles XIV i XV*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2005, p. 414).

35. Joan ROSÀS I REVERTÉ, *Op. cit.*, p. 73, 75-76.

36. Se sap que Guillem Joan va vendre a Bernat Lledó unes cases que tenia a la sagrera de Badalona el 24 de setembre de 1296. Aquestes cases les tenia per Pere de Santcliment (Arxiu del castell de Vilassar de Dalt, 3-1-25 (A-6)).

37. Una fexúria correspon a una estaca o un senyal de partició de terra (vegeu la notícia bibliogràfica de Josep Perarnau i Espelt a la publicació dels pergamins del monestir de Sant Pau del Camp realitzada per Josefina Mutgé i Vives a *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 25 (2006), p. 678-679), mentre que «paleere» (dubtós a l'original) podria fer referència a un paller. Podria tractar-se, tal vegada, d'un dret referent a posar estaques per marcar els límits de les propietats.

38. Joan J. BUSQUETA I RIU, *Op. cit.*, p. 207-208.

39. De fet, la revista d'història local d'aquest municipi en rep el nom.

40. Sense ser exhaustius, ja que una anàlisi de totes famílies queda fora de l'abast del present treball, comentem els casos ben coneguts dels Torredal, amb un mas, ja desaparegut (Margarida ABRAS, Montserrat CARRERAS, M. Dolors NIETO, *Op. cit.*, p. 239), els Montcerdà, propietaris del mas Boscà (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Op. cit.*, p. 135) o els Gotmar del castell de Gotmar (vegeu nota 10).

41. Són els mals usos més generalitzats a Catalunya i que estan descrits succintament a Carme BATLLE, *Op. Cit.*, p. 49-53.

42. Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 1-42-50 (A-6).

43. JOAN ROSÀS I REVERTÈ, *Op. cit.*, p. 71-72.

44. *Ibid.*, p. 73.

45. Com a normes de transcripció s'ha respectat la grafia de l'original. La puntuació s'atén a criteris moderns. S'utilitzen els claudàtors per indicar aquella part del text que no ha pogut ser transcrita a causa de forats, dobles o altres circumstàncies. Quan s'ha pogut fer alguna suposició del text no llegit, es troba la hipòtesi entre els claudàtors. En cas contrari, s'indica el nombre de posicions que ocupa la part de text no llegit (ex., ±2 indica que la part no transcrita ocupa la posició de dues grafies). Altres circumstàncies rellevants (errors del copista, paraules repetides, etc.) s'han indicat a l'aparat.